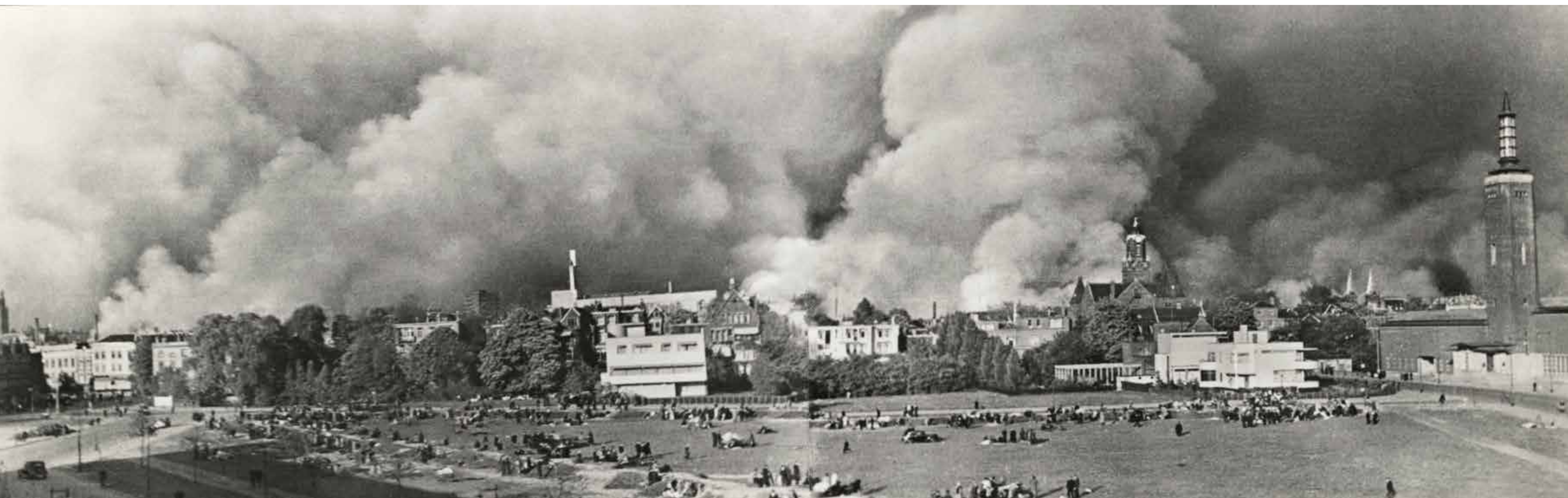

DE VOORUITSTREVENDE **TIJDGEEST VAN DE ELITE**

TEKST: MIA SPRUIT | BEELD: CHABOT MUSEUM EN ELSE KRAMER

Het Chabot Museum is gehuisvest in een buitengewone villa met een rijk verleden. Marly Weemen, stadsgids met een grote liefde voor architectuur en geschiedenis, vertelt met veel verve en gemak over het bijzondere gebied in de wijk Dijkzigt waar nog vijf soortgelijke villa's gelegen zijn. "Ik benader de stad niet zozeer vanuit de architectuur, maar vanuit de tijdgeest: welke mensen leefden hier? Hoe werd er toen gedacht? Ik wil mensen anders naar de stad laten kijken. Rotterdam fascineert me enorm. Je moet echt moeite doen voor deze stad om het te begrijpen."

ROTTERDAM, LAND VAN HOBOKEN, 14 MEI 1940. BRON: STADSARCHIEF ROTTERDAM.

En om deze zes markante woonvilla's aan de rand van de stad goed te begrijpen, moeten we ver terug in de geschiedenis. "De villa's zijn gebouwd aan de oostrand van het voormalig landgoed Land van Hoboken", begint Weemen te vertellen. "In 1927 werd een stedenbouwkundig plan gemaakt voor dit gebied door Ir. Witteveen. In het plan was ook een modern villawijkje opgenomen waarvoor het verkavelingsplan werd gemaakt door Brinkman & Van der Vlugt, het architectenduo ook wel bekend van de Van Nelle-fabriek en De Kuip. Het park werd aangelegd voor welgestelde mensen die de gemeente in Rotterdam wilde houden." Velen van hen vertrokken namelijk naar Den Haag of Wassenaar, omdat je daar destijds makkelijker een huis in een groene omgeving kon bouwen. Weemen vervolgt: "Het gekke aan dit wijkje is dat het heel on-Rotterdams is, want Rotterdam was een arbeidersstad en met name goede en betaalbare sociale woningbouw was een belangrijkere opgave voor architecten. Dit was en is nog steeds uitzonderlijk: hier werd gebouwd voor een economische en culturele elite."

LOOPGRAVEN

Volgens Weemen zijn de villa's zo geweldig geworden, omdat de architecten maar wat blij waren dat ze opdrachten kregen. De grote crisis van de jaren dertig was aangebroken en de opdrachten voor sociale woningbouw lagen grotendeels stil. "Daar was geen geld voor, maar de mensen die deze huizen lieten bouwen hadden wel geld", vertelt Weemen. "Vier van de villa's, onder andere het Chabot Museum en Huis Sonneveld, zijn voor de oorlog afgekomen, twee erna. Toen de familie Kraaijeveld, de eerste eigenaar van de villa waar nu het Chabot Museum huist, de grond kocht, hadden zij waarschijnlijk geen besef dat er een oorlog kon uitbreken. Dat was een ver-van-mijn-bed-show. Maar toen ze er in 1939 introkken, was Nederland aan het mobiliseren en werden er al op het Land van Hoboken schuilkelders gegraven. Ook de villa zelf heeft een schuilkelder."

De familie heeft er maar kort kunnen wonen, want het werd tijdens de oorlog geconfisqueerd door de SS. Na de oorlog is hun dochter erin gaan wonen. "Waarom weet ik niet. Het is jammer, want we weten eigenlijk vrij weinig van die familie." Wat Weemen wel weet is dat de heer Kraaijeveld directeur was van baggermaatschappij Adriaan Volker. Anders dan bij Huis Sonneveld en Boevé, die door het duo Brinkman & Van der Vlugt zelf

zijn ontworpen, gaf Kraaijeveld de opdracht voor het ontwerp van dit huis aan architect Gerrit Baas - die ten tijde van de bouw van de Van Nelle fabriek bij Brinkman & Van der Vlugt werkte en voor zichzelf was begonnen nadat hij daar vanwege de crisis was ontslagen. Baas had eerder de badkamer verbouwd in hun huis aan de 's Gravendijkwal. "Het was logisch om de architect te vragen waar je al goede ervaringen mee had."

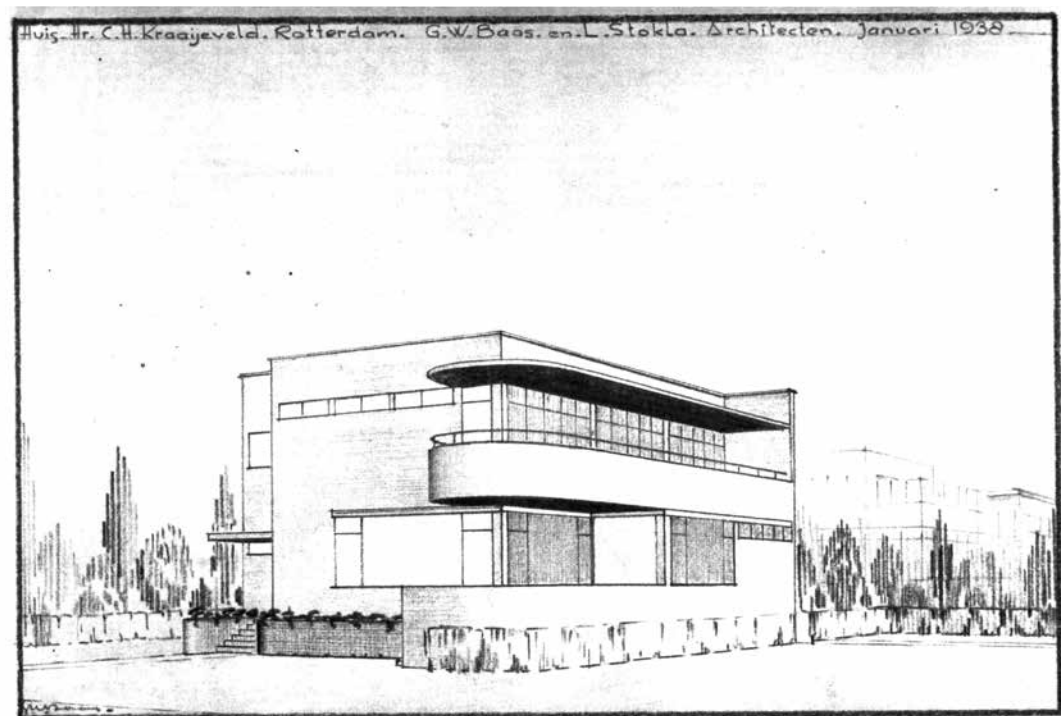
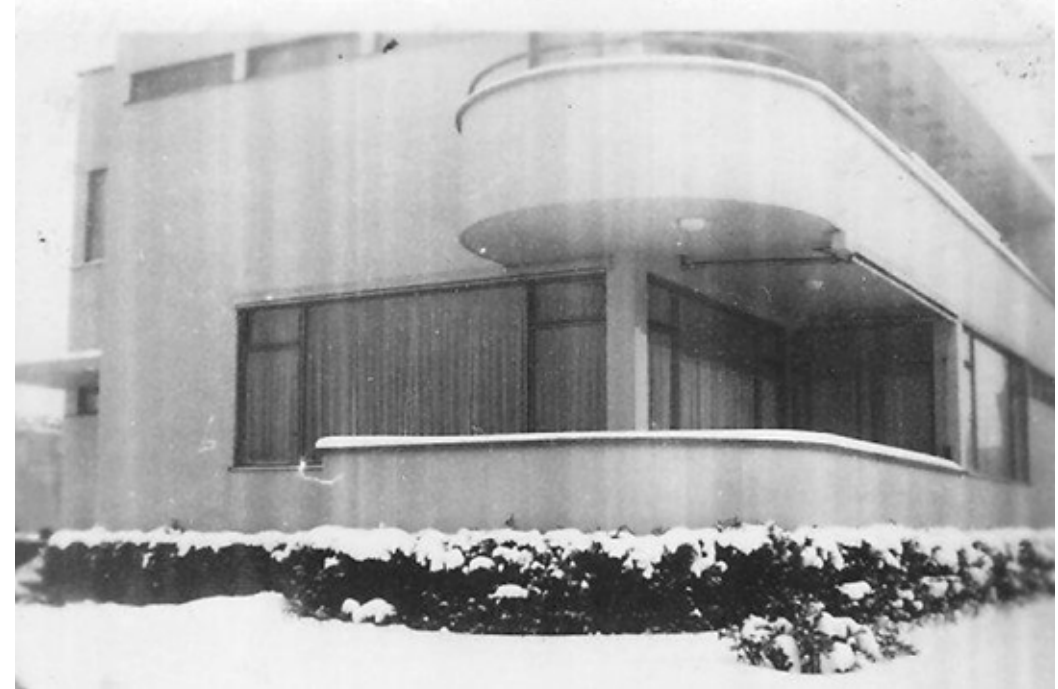
'SOMMIGE EIGENAREN VAN DEZE VILLA'S WAREN VOORUITSTREVENDE INDUSTRIËLEN EN ARTSEN DIE IN HET BUITENLAND WAREN GEWEEST OF ER HADDEN GESTUDEERD'

NIEUWE BOUWEN

De uitgangspunten voor het ontwerp van alle villa's zijn die van het Modernisme, ofwel het Nieuwe Bouwen, met het woonhuis als een goed geoliede machine. De vorm volgde uit de functie en de esthetiek zat voornamelijk in de detaillering. Door gebruik te maken van een kolomstructuur van beton of staal kon je aan alle kanten grote raampartijen toepassen. "De gemiddelde Rotterdammer kon zich waarschijnlijk niet voorstellen dat je in zo'n huis wilde wonen, want dat was toch helemaal niet gezellig? Als je goed kijkt, hebben de huizen ook meer weg van een fabriek dan van een woonhuis."

SOCIAAL IDEE

Weemen vertelt dat het eigenlijk niet logisch was om deze eenmalige huizen te maken. "Het Nieuwe Bouwen was juist geschikt om bijvoorbeeld heel systematisch en goedkoop goede arbeidershuisvesting te maken. Er zat een sociaal idee achter dat overal ter wereld

kon worden toegepast. Architectuur in dienst van de gedachte om de levens van mensen te verbeteren. Maar als architect was je al blij dat je een opdracht had tijdens de crisistijd, dan kon je in ieder geval de principes toepassen."

Kenmerken van het Nieuwe Bouwen zijn licht, lucht en ruimte. Veel daglicht voor een gezonde geest en een gezond lichaam. Overal balkons en een dakterras. Je moest gemakkelijk naar buiten kunnen kijken en stappen. Daarom zijn er veel horizontale ramen in de villa en dat kan alleen als je niet met bakstenen bouwt, maar met beton en stalen constructies. Zo kon je glas gebruiken waar je wilde. Relatief nieuwe materialen en technieken maakten dat überhaupt mogelijk. De muren wit pleisteren zorgde voor een universele, immateriële uitstraling: iets wat overal geldend was. Je ziet dit ook terug bij het Duitse Bauhaus. Het hele idee achter deze stroming was dat de inspiratie niet voortvloeide uit een traditioneel bouwwerk, maar uit een machine waarin alles zijn plek en functie heeft. Dat kon bijvoorbeeld ook een auto op de lopende band zijn of zelfs een schip. "Dit breekt radicaal met wat architectuur voorheen was", zegt Weemen opgetogen.

OASE IN DE STAD

De woning die ontworpen is, is minder principieel modernistisch dan het huis wat Brinkman & Van der Vlugt ontwierpen voor buurman Boevé. Baas had van het echtpaar Kraaijeveld, waarvan de kinderen al uit huis waren, de opdracht gekregen om een comfortabel, modern huis te maken, maar niet té modern. Het echtpaar wilde overigens in eerste instantie ook naar Wassenaar verhuizen, maar mevrouw Kraaijeveld was slecht ter been en gecharmeerd van deze oase aan de rand van de stad. Dat er concessies zijn gedaan aan de stijl, is aan een aantal aspecten van de museumvilla te zien. Zoals de elegante rondingen van het balkon en de luifel, die overigens uit de koker van architect Leonard Stokla kwamen omdat Baas vertrok om het Kröller Müller Museum te bouwen. Ook het kantoor van meneer Kraaijeveld - waar nu ook het kantoor van het museum zit - heeft een halfronde erker met uitkijk op de tuin. "Eigenlijk klopt dat niet, want die rondingen hebben geen functie, ze hadden net zo goed recht kunnen zijn. Er werd dan ook diplomatiek overleg gevoerd om de plannen goedgekeurd te krijgen door de Welstandscommissie."

SCHUIKELDER ALS OPSLAG

Ook heeft de verticale raampartij van het trappenhuis volgens Weemen best een frivole ronding. In het glas is een patroon aangebracht. De bovenetage is er overigens pas in de jaren zestig opgezet door architect Ernest Groosman toen het woonhuis kantoor werd, daar was eerst een dakterras. In het huis zelf is niet veel aangepast om er een museum van te maken in de jaren negentig. Uiteraard is aan klimaatbeheersing gedaan, wat best lastig was omdat alles enkel glas was. De woonkamer is vrijwel in tact gebleven, de schuilkelder en de kluis zitten er nog en dienen als opslag. Sinds 2000 is het pand een Rijksmonument.

"Het is goed om te weten dat sommige eigenaren van deze villa's vooruitstrevende industriëlen en artsen waren die in het buitenland waren geweest of er hadden gestudeerd", vertelt Weemen ter afsluiting. "Zo kun je dit villaparkje beter plaatsen in de tijd waarin het tot stand is gekomen. Ze maakten in andere landen kennis met een luxe en comfort die wij in Nederland niet kenden. Het was een hele andere samenleving dan waarin wij nu leven. Dit type modern denkende mensen omarmde de toekomst. Ze begrepen de bredere visie van de stroming: dat architectuur een wezenlijke bijdrage kon leveren aan een betere wereld."

HENK CHABOT (1894-1949), BRAND VAN ROTTERDAM, 1940, OLIEVERF OP DOEK: 120 X 140 CM, COLLECTIE CHABOT MUSEUM ROTTERDAM, IN LANG-DURIG BRUIKLEEN VAN GEMEENTE ROTTERDAM